

G. TULTA JA TOIVOA

Rautu on sijaintinsa vuoksi ollut vuosisatojen saatossa usein sodan jaloissa. Vastapuolina ovat olleet Ruotsi ja Venäjä, sittemmin Suomi ja Neuvostoliitto. Seuraavissa artikkeleissa käsitellään rajanvartiointia ja vuosien 1918, 1939–40 ja 1941–44 tapahtumia.

Mikko Uotinen 1918 teoksessa Raudun aamu

RAUTULAINEN

*Missä Mäkrä mainitaan
siellä teitä muistetaan,
Leinikylän lehtoloissa
sankaruutta siunataan.*

*Haapakylän luona hehkui
henki teidän kauneintaan,
luona Saarisillan loitte
laakereita aina vaan.*

*Kylmäoja kyllin tietää
urhottanne ylistää,
Raasulissa urhotöiden
eessä paljastuvi pää.*

*Maanselällä mahti teidän
nuorekkaana nähtihin.
Orjansaari oli teillä,
kesti, teillä pysyikin.*

*Kiitos teille nuoret urhot,
repaleiset sankarit,
teille kuuluu kaunein kiitos,
teille laulun laakerit.*

*Seisoitte kuin Suomen miehet,
uljuus teillä verraton,
Raudun kiitos teille kukkii,
Kiitos suurin, loputon.*

Zuli Tarhonen

Rautu palaa

(mitä lapsi näki ja kuuli 4.–5.4.1918)

Lähes elävänä on tämän kirjoittajan muistiin piirtynyt huhtikuun 4. päivä 1918 ja seuraava yö. Alle viisivuotiaan näkö- ja kuuloaikutelman voivat ilmeisesti säilyä muistissa hämmentävän tuoreina. Yli 70 vuotta sitten tapahtuneet kokemukset näyttävät silloin tällöin voivan putkahtaa esille yllättävissä tilanteissa. Niin myös surullisen kuuluista Raudun palo 1918.

Isäni, kotiteollisuuskoulun opettajan koulu ja koti tuohon aikaan sijaitsi Sakkolassa, muistini mukaan aivan Naskalien naapurustossa. Juuri ennen kevään tuloa isän koulun oppilaat olivat opettajan lellitylle tyttärelle tehneet lahjaksi pienen lumiliukumäen. Vai lieneekö vallan ollut jäinen.

Onnellisena ja mistään sotaan liittyvistä asioista tietämättömänä tuo pieni tyttönen laski kelkallaan lumi- ja jäämäkeä alas nousten yhä uudestaan mäen päälle ja laskien taas alas. Voi olla, että kukaties olin oppilailta saanut omatekoisen kelkankin lahjaksi.

Mutta sitten koulu suljettiin. Koulun nuorista oppilaista osa ilmeisesti lähti koteihinsa ja sieltä todennäköisesti rintamille kuka millikin puolelle.

Sen verran pienoinen lapsi sai tietää, että sotilaita tuli ja meni. Mutta mitään muistikuvaa ei ole siitä, että pauketta ja tulta olisi näkynyt koulumme ja kotimme lähellä Sakkolassa.

Sen sijaan yli kuukauden ajan puhuttiin Vuoksen rintamasta ja sen eteläisen laidan tulitaistelusta. Myös puhuttiin venäläisistä vahvoista joukoista, jotka hyök-

Vapaussoturi

käsivät muistini mukaan Raasulista käsin. Äitini puhui myös Venäjän pohjoisen rintaman ylipäälliköstä, joka oli maaliskuussa käynyt katsastamassa paikkoja, jotka oli tarkoitus vallata äkkiryynnäköllä. Jääkäreistä tietenkin puhuttiin paljon. Ja myöhemmin saksalaisista jonkin verran.

Mutta valkoisilla oli käytettävissä Raudun lohkolla tuskin sataakaan miestä, niin kerrottiin. Mutta näinkin mitättömin voimin hyökkääjän iskut onnistuttiin torjumaan ja pysäyttämään Raudun aseman seudulle. Tämä siihen asti, kunnes saatiin lisävoimia. Yli kuukauden ajan kuultiin kotiimme asti jatkuvaa jyskettä. Ja jossakin vaiheessa nähtiin myös jokin isompi palo - lienee ollut Sumpulan hovin palo?

Pietarista käsin piti jatkuvasti saapua apujoukkoja, koska valkoiset olivat onnistuneet viivyttämään venäläisten sotilaiden ja heidän muona- ja ammusvarastoja kuljettavien junien saapumista. Valkoisten nimittäin kerrottiin onnistuneen hävittämään kaksi tärkeää rautatiesiltaa venäläisten joukkojen takana. Lisäksi valkoisten tiedettiin hajotaneen Lempaalan tienoilla Pietarista lähetetyt apujoukotkin.

Mutta ratkaisujen hetkien odotettiin olevan edessäpäin.

Kodissani on kautta vuosien ollut tapana viettää Irenen päivä, sillä toinen etunimeni on Irene. Irenen päivää varten leivottiin perinteisesti pullaa ja pikkuleipiä jo huhtikuun 4. päivänä. Mutta eipä arvattu, mitä saatiin tuona odotettuna nimipäivänä nähdä, kokea ja kuulla.

Huhuina oli saatu tietää, että Sihvo oli huhtikuun alussa vastuussa Raudun rintaman pitämisestä. Irenen päivän vastaisesta illasta ja yöstä tuli suoranaista helvettä Raudun asemanseudulla. Eikä meilläkään kotona suinkaan saatu nukkua. Sekä äiti että tytär olivat hereillä ja korva tarkkana, sillä tykkitulen jyske kuului Sakkolaan asti tärisyttäen maata ja taloakin.

Mitä pitemmälle ilta eteni ja mitä pimeämpää tuli, sitä enemmän nähtiin Raudusta päin tulenkielekkeitä nousevan yötaivaalle. Äitini sanoi, että haupitsipatterit siellä pommittavat Raudun asemaa. Venäläisten suurten muona- ja asevarastojen piti olla Raudun asemalla sijainneissa monissa varastorakennuksissa.

Tuimien taistelujen todettiin jatkuneen pitkän yönä yksityisten talojen silloin tällöin leimahtaessa liekkeihin. Ja taukoamattomana jatkuva jyttinä tuntui yltymistään yltyvän keskiyön jälkeen niin valtaiseksi, että äitini sanoi ettei kukaan voi varmuudella selvittää hengissä siellä riehuvista taisteluista.

Savua, pölyä ja kipinäpilviä alkoi aamuyöstä levitä Sakkolankin puolelle. Savua tunkeutui myös kotiimme. Ja yhä etenevässä määrin nähtiin liekkien punaavan Raudun puolen taivaanrantaa. Konekiväärin rätinän vain yltyessä alkoi tunnelma kodissamme kauhistuttaa. Vaan ennenpitkää tapahtui jotain odottamatonta. Ainakin lapsesta tuntui, että maa halkeaa.

Joskus keskiyön jälkeen tai aamun tuntumassa nähtiin Raudun aseman tienoilla toinen toistaan voimakkaampien räjähdysten sarja. Ennen pitkää koko sen puoleinen taivas oli yhtenä tulimerenä, joka peitti koko horisontin.

Räjähdyksiä ei voitu enää laskeakaan. Ne jatkuivat yhtenä katkeamattomana virtana. Äiti kyllä lohdutti pelokasta tyttärestään, että nyt kyllä on tapahtumassa jotain ratkaisevaa. Sillä jokainen, kuten hän oletti, oli valmis uskomaan, että venäläisten mahtavat elintarvike-, ammus- ja eläinten muonavarastot räjähtivät taivaan tuuliin. Niinpä ei ole

muuta mahdollisuutta kuin että venäläisten on peräännyttävä. Äitini lienee arvannut oikein:

Historia tietää kertoa, että perääntyminen alkoi juuri sinä yönä. Huumaavassa paukkeessa, taukoamattomassa kivääri-, konekivääri- ja tykistötulessa venäläiset aloittivat vetäytymisen hevosineen, ajopeleineen ja kenttätykistöineen.

Mutta he joutuivat aikamoiseen loukkuun, joka myöhemmin sai nimekseen Kuolemanlaakso. Sinne vihollisen vastarinta päättyi huhtikuun 5. päivän toivottomuuteen. Maanselän kylän pohjoispuolen syvään notkoon päättyi pakeneminen. Siihen laaksoon kaatui noin 400 vihollista ja hevoset, kuormastot ja ajopelit tuhoutuivat. Sieltä löytyi 15 tykkiä, 49 konekivääriä, neljä kranaatinheitintä ja kolmattuhatta kivääriä.

Kun isäni palasi kotiin, hän puolestaan kertoi, että omalla puolella kaatui 120 ja haavoittui 265 sotilasta.

Sota on sotaa. Sen koki omalla tavallaan neli- ja puolivuotias lapsikin. Lapsen kauhu keskittyi räjähtäviin ääniin ja vielä enemmän liekehtivään taivaaseen, jonka vieläkin saan silmiäni eteen, jos haluan. Eikä lapsi voinut kuvitellakaan, että yhtään taloa olisi pysynyt pystyssä ja eheänä tuossa kauheassa tulessa.

Historia todistaa, että Raudun kovien taistelujen merkitys sekä venäläisten että punaisten toiminnan lamauttamiseksi oli koko Karjalan rintamalla verilöylyisenä painajaisena sodan päättymisen kannalta ratkaiseva.

Eros Jäske

Vapaussodan ajoilta

Suomessa oli 1. maailmansodan aikana venäläinen sotaväki. Suurinpiirtein sen miesluku oli elokuussa 1917 noin 125 000. Vielä 18.1.1918 oli maajoukkoja noin 22 000 sekä lisäksi Itämeren laivasto Helsingissä. Venäläiset olivat aseistaneet punakaarteja sekä osallistuneen punaisten kanssa ase-etsintöihin ja väli vallantekoihin eri puolilla maata.

Vapaussodan Raudun rintaman eli Karjalan Armeijan I rykmentin esikunta. Viides vasemmalta Seitola, seitsemäs Elfengren.

Kaikkiaan punaiset saivat venäläisiltä sodan alkuun mennessä noin 30 000 kivääriä, konekiväärejä ja tykkejä sekä koulutusta aseiden käsittelyssä. Punaiset saivat venäläisiltä myös elintarvike- ja sairaanhoitoapua. Valkoiset saivat puolestaan ostettua venäläisiltä noin 4000 kivääriä ja 59 konekivääriä.

Sota alkoi samanaikaisesti kolmella eri taholla. Ensiksi lähdettiin sodan tielle Viipurissa, missä punaiset ja suojeluskuntalaiset joutuivat aseelliseen kahakkaan. Toinen vaihe oli Pohjanmaa, jossa suojeluskuntalaiset riisuiivat venäläisen sotaväen aseista. Lisäksi riisuttiin venäläisiä vartiostoja aseista Karjalassa ja Savossa. Kolmas taho oli Helsinki, jossa punaiset aloittivat 28.1.1918 vallankumouksen.

Sodan päävaiheet olivat:

1. Punaisten hyökkäykset helmi-maaliskuussa
2. Aloitteen siirtyminen valkoisille
3. Ratkaisuvaiheet, joista merkittävimmät olivat
 - Raudun taistelun voitto 5.4.1918
 - Tampereen valtaus 6.4.1918
 - saksalaisten suorittama Helsingin valtaus 13.4.1918
 - valkoisen armeijan voittoparaati 16.5.1918 Helsingissä

Venäläisten osallistumiseen vaikuttivat myös venäläisten ja saksalaisten käymät rauhanneuvottelut, jotka johtivatkin sopimukseen 3.3.1918 ja ns. ”Brest-Litovskin rauhaan”. Sen jälkeen venäläiset osallistuivat taisteluihin mm. Raudun rintamalla ”vapaaehtoisina” em. rauhanehtoisten takia.

Venäjänsaaren retki

Marraskuussa 1917 toimeenpantu yleislakko sai sangen väkivaltaisen luonteen, ja muodostui siten voimalliseksi valitusviikoksi lainkuuliaiselle kansalle. Perustettiin kunnallisia järjestystoimikuntia erilaisten nimien alle. Niissä opeteltiin salaa myös aseiden käyttöä.

Jotta harjoitustoimintaan olisi saatu enemmän yhtenäisyyttä ja asehankintoihin tehoa, muodostettiin Käkisalmissa 12.12.1917 ”Yhdeksän pitäjän liitto”. Siihen tulivat Käkisalmen kaupungin ja maalaiskunnan, Kaukolan, Räisälän, Pyhjärven, Sakkolan, Vuokselan, Raudun ja Metsäpirtin kunnat.

Päällikkönä oli Sakkolan nimismies kapteeni Urho Seitola ja harjoitusmestarina Antti Haikonen. Raudun kunnankokous päätti opettaja J.P. Kokon aloitteesta muodostaa kyläkunnille vartiostot. Sittemmin valittiin pitäjänpäälliköksi urkuri J.H. Kosonen.

Harjoituksia pidettiin pitkin syksyä. Raasulin puolen miehiä harjoitutti innokas urheilumies Kalle Kerminen. Metsäpirtin puuhamiehiä olivat Kaarlo Sihvo ja Santeri Viskari. Sakkolassa panivat työn alkuun Matti Laamanen, Aleks Karonen ja Matti Valkonen, pitäjänpäällikkönä Urho Seitola.

Todettakoon, että tämän alueen väki oli valtaosin yhteiskuntaa säilyttämään pyrkivää aineista. Tämä yhteiskunnallinen ilmiö juontui tapahtuneista lahjoitusmaaolojen uudistuksista, joista versoi itsenäinen maanviljelijäluokka.

Karjalaisten nousulle antoi kipinän Viipurissa 19.1.1918 sattunut välikohtaus, jolloin järjestyskunnille tarkoitettuja aseita joutui vastustajien käsiin. Silloin kansalais-

Venäjänsaaren retken vuonna 1918 osallistuneita.

liiton ja piirijohdon turvallisuusvaliokunta pyysi apua mm. Yhdeksän pitäjän liitolta, jolla oli parhaillaan menossa kahdet isot harjoitukset, toiset Suvannon jäällä. Tämä lähettikin matkalle alueensa nähden lukuisimman ja parhaimmista varustetun joukon. Mainittakoon, että lähdöstä myöhästyivät Metsäpirtin ja Räisälän miehet.

Tämä maalaispataljoona saapui Viipuriin tiistaina 22.1.1918. Tietyt vartiot asetettuaan se pääosin marssi tennishalliin ruokailemaan ja lepäämään. Kun vastustajan pian havaittiin piirittäneen kaupungin ja kun joukkoja oli paikalla vielä vähän, katsottiin parhaimmaksi vetäytyä kaupungin ulkopuolelle. Ainoaksi ulospääsytieksi osoittautui Pantsarlahden suunta, josta matka jatkui jätse kuuden kilometrin päässä sijaitsevaan Venäjänsaaren, varustautumaan vastaisiin tehtäviin.

Yhteydet olivat täysin poikki eikä edes tiedetty, kuka oli ylipäällikkö. Suomeen lähetettiin Venäjältä samanaikaisesti uusia joukkoja Pohjanmaan ja pohjoisemman Karjalan joukkojensa vahvistamiseksi. Karjalaiset kävivät ensimmäisenä taisteluun tätä operaatiota vastaan.

Sotamarsalkka Mannerheim sanoi kymmenen vuotta myöhemmin:

”Venäjänsaaren retki oli rohkea teko, uskomattoman rohkea teko. Varsinkin kun ottaa huomioon, miten vähillä valmisteluilla se aikaansaatiin, vapaussota alkoi Karjalasta. Se on totuus.”

Venäjänsaaren retkeen osallistui Hiitolasta 12, Joensuusta 27, Kaukolasta 54, Kirvusta 78, Kurkijoelta mukaanlukien maamiesoppilaitoksellaiset 47, Käkisalmen mlk:sta 28, Parikkalasta 72, Pyhäjärveltä 28, Sakkolasta 83, Savonlinnasta ympäristöineen 46, Sortavalasta 39, Viipurista 40, Vuokselasta 9, Raudusta 20 ja muilta paikkakunnilta 6 miestä.

Mitä sitten tapahtui?

Venäjänsaarelaiset jatkoivat taisteluja mm. Kämärällä ja Antreassa, jonne kantautui tieto Pietarista Rautuun tulossa olevista uusista joukoista. Rautulaiset pysyivät ja saivat tästä syystä siirron omille rajoilleen. He tiesivät, että siellä oli vähän aseistautuneita miehiä.

Helmikuun puolivälissä oli saatu tietää, että vihollisella oli tarkoitus hyökätä noin 800 miehen suuruisella joukolla Rautuun.

Retkikuntaa varustettiin Pietarissa tykeillä ja ampumatarvikkeilla. Sitä varten pidetyssä kokouksessa valittiin ”ylipäälliköksi Raudun rintamalle” Johan A. Palmu. Operatiiviseksi päälliköksi tuli venäläinen luutnantti M.V. Brigorovskij.

Helmikuun 20. päivänä tuli Kalle Kermisen välityksellä tieto Raasulista, että rajaseudulle oli saapunut vihollisjoukkoja neljällä junalla mukanaan tykistöä ja konekivääreitä. Kiviniemestä Antti Haikosen johdolla lähteneen 65 ja Raasulissa olleet 20 suojeluskuntalaista asettuivat aseisiin, mutta noin tuhannen miehen ja tykistön tukema vihollinen pakotti puolustajat vetäytymään Raudun asemalle, osin Mäkrällekin.

Seuraavan päivän iltana saatiin Antreasta 278 aseistettua miestä, joilla oli lisäksi 100 kivääriä ja ampumatarvikkeita. Nämä joukot miehittivät Aseman ja Kirkonkylän jääkäri Veikko Läheniemen ja komppanian päällikkö V. Väisäsen johdolla. Kiviniemeen oli saapunut myös jääkäri Väinö Nysten, josta tuli Kiviniemen pataljoonan päällikkö. Seuraavana päivänä vihollinen hyökkäili, mutta torjuttiin. Todettakoon tässä, että Läheniemi muodosti parin ryhmän suuruisen erityisosaston ”Läheniemen lentävät”, joiden piti olla aina valmiina lähtemään, mihin Läheniemi määräsi.

Joukko, jossa toimivat mm. Viljo Satama, Matti Pusa, Heikki Kuparinen, Hjalmar Honkanen, Jussi Savolainen, Juho Kähönen, T. Kähönen, Väinö Rahikka, Väinö Sojaka ja Matti Valkonen, menestyikin hyvin tehtävissään.

Helmikuun 23. päivänä kello 6 läksi vihollinen hyökkäysretkelle jakautuen kahteen osastoon. Toisen tuli Brigorovskin johdolla 120 miehen voimin vallata Asema ja toinen lähti rautatien suuntaan pääjoukolla Palmun johdolla. Maanselkä ja Asema menetettiin.

Helmikuun 26. päivänä sai Palmu Pietarista 600 miehen täydennyksen sekä konekiväärikomppanian F.P. Grjadinskin johdolla. Tässä vaiheessa muodostettiin Jussi T.

Lappalaisen mukaan yhdistynyt esikunta, jossa piti olla viisi venäläistä ja kaksi suomalaista. Palmu menetti paikkansa. Hänen paikalleen määrättiin 27.2. alkaen ”koko Karjalan rintaman ylipäällikkönä” surullisenkuuluisa Heikki Kaljunen. Illansuussa yritti noin tuhannen miehen vahvuiseksi kasvanut punaisten joukko hyökkäystä Kirkonkylää ja Leinikylää vastaan, mutta se torjuttiin noin 500 valkoisen voimin.

Sotatoimet jatkuivat kiivaina. Maaliskuun alkupäivinä yrittivät punaiset Kaljusen aloitteesta Valkjärven kautta Raudun selustaan.

Venäläisiä on lasettu 8.3.1918 olleen Raudussa 1450 ja suomalaisia punaisia 350 miestä. Valkoisen vahvuus oli 630 miestä. Pietarista oli 13.3.1918 tullut vahvistuksena 400 venäläistä mukanaan kuusi tykkiä ja 28 konekivääriä. Suomalaisilla oli yksi tykki ja neljä konekivääriä.

Punaisten puolella oli 13.-16.3.1918 esimiehenä ”itäisen rintaman ylipäällikkö” Oskar Rantala, jonka seuraajaksi oli määrätty Arvid Leinonen. Päällikköinä toimivat myös H. Mylly, Jalmari Eskelinen, Eino Kaiho, Juho Nygren, August Junell ja Evert Laine. Todellisena ylipäällikkönä toimi kuitenkin venäläinen luutnantti Prigorovski.

Vapaussodan sankaripatsas. Patsaan suunnitteli kuvanveistäjä Ilmari Virkkala. Se oli harmaata graniittia ja esitti polvistuneessa asennossa olevaa miestä, joka piti oikeassa kädessään alaspäin ojennettua lyhyttä suoraa miekkaa ja nojasi vasemmalla kädellään Karjalan vaakunakilpeen. Jalustaan oli hakattu sankarivainajien nimet ja runonsäkeet: "Raudun sankarit, rajavartijat Suomen, kaatuneet Karjalan kilpeä kantain Isänmaan eestä 1918".

Operaatiota johdettiin ja suunnitelmia tehtiin hyvin vahvasti myös Pietarista käsin ensisijaisesti kenraali Jeremejevin toimesta.

Pietarin lähellä itsepintaisesti pysynyt ja vahvistunut valkoinen rintama kiinnitti Pietarissa kiusallista huomiota. Maaliskuun 10. päivänä Korkeimmalle sotaneuvostolle esitellyssä ja 14. päivänä hyväksytyssä Pietarin sotilaspiirin puolustus suunnitelmassa edellytettiin Lappalaisen mukaan, että saksalaisten ja suomalaisten yhteisoperaation uhatessa Nevan kaupunkia puolustuslinjat sijoitettaisiin Pargalan ja Hatsinan varustettuihin aseisiin, ääritapauksessa Olhavalle.

Tässä yksi syy Jeremejevin haluun Raudun toimitettavista venäläisistä henkilöstötäydennyksistä. Oli edullista, mitä kauempana suunnitellusta Pargalasta todellinen etulinja olisi.

Maaliskuun 8.päivänä luovutti valkoisten päällikkönä ollut insinööri Kehvola Raudun-Valkjärven rintaman ylijohdon jääkärikapteeni Ekmanille. Maaliskuun 14. päivänä tuli johtoon ratsumestari Elvengren. Läheniemi haavoittui.

Maaliskuun 25. päivänä alkoivat valkoisten toimen Aseman valtaamiseksi. Palkealasta kävin tehtiin hyökkäyksiä mm. Raasuliin (Lindberg) ja Viisjoelle (Aschan), jossa tuhottiin Viisjoen rautatiesilta ja Lempaalan asema. Aseman saartorengasta kiristettiin. Raudun kirkko paloi lopullisesti 26.3.1918.

Maanselkää miehitettiin Seitolan johdolla 28.3.1918. Rataa räjäytettiin 10 metrin matkalta noin kolme kilometriä Asemalta etelään. Saatiin toinen vuoritykki ja raskas viisituumainen haupitsipatteri, joka sijoitettiin Leinijärven koillisrannalle. Taistelut jatkuivat.

31.3. saapui jääkärimajuri Öeschin johtama VIII jääkäripataljoona Rautuun. 2.4. vallattiin rikutulta radalta suistunut panssarijuna, jolloin saatiin saaliiksi mm. viisi konekivääriä. 4.4. kello 12 aloittivat haupitsit ja raskaat tykit viisi tuntia kestäneen keskityksen Leinikylässä. Yksi majuri Pohjanheimon tykeistä oli sijoitettu Kirkonkylään, toinen kevyenpatterin vuoritykeistä Haapakylään.

Jalkaväen hyökkäys alkoi kello 17.15. Taistelusta muodostui kiivas ja verinen. Ahtaalla saarroksiin joutunut vihollinen yritti seuraavana aamuna läpimuroa Maanselän suuntaan, mutta joutui saartorenkkaan puhkaistuaan Kylmänojan laaksossa Maanselältä saapuneen pienen osaston tulituksen kohteeksi, jolloin suurin osa (noin 850) pakoa yrittäneistä kaatui. Siitä tuli nimi Kuolemanlaakso.

Prigorovski räjäytti itsensä käsikranaatilla

Punaista puolta koskevissa tutkimuksissaan apulaisprofessori Jussi T. Lappalainen kirjoittaa taisteluista mm. seuraavaa:

”Menestyksellisestä torjunnasta huolimatta Raudun saartorenkkaan tila oli kestävä. Prigorovski ja Pinigin alkoivat tämän vuoksi yöllä valmistella läpimurtoa. Tykkien ja konekiväärien lukot piilotettiin ja tykkituloilta vielä säästyneet tavaravarastot sytytettiin tuleen tai räjäytettiin. Läpimurto aloitettiin kello 7.30 metsäiselle lännen suunnalle.

Valkoiset olivat lepäämässä etuvartiota lukuunottamatta. Nämä noin 50 miestä jäivät keskitetyn rynnäkköketjun jalkoihin ja murtautujat pääsivät Haapakylän-Maanselän väliselle tielle, josta kääntyivät etelään Raasuliin päin. Maanselänmäen ja Pöllönmäen väliseen laaksoon tullessaan joukko sai kuitenkin tulta vastaansa etuoikealta, Maanselältä.

Uudelleen ketjuun järjestäytynyt ulosmurtautujain osasto hyökkäsi vastamäkeen valkoisten muutaman miehen asemaa vastaan ja valtasi toisen jo vaille jättäneen konekiväärin, mutta joutui pysähtymään avomaastoon. Luultavasti tässä vaiheessa osa vetäytyjistä pääsi tien vasenta puolta Pöllönmäen rinnettä etelään ja kohti Raasulia, osa hajosi länsipuolisiin metsiin ja kiersi Maanselän länsipuolitse turvaan.

Pöllönmäen pakotie katkesi kuitenkin jääkäripataljoonan mäelle siirtämään osastoon, jolla oli kaksi konekivääriä. Tielle ruuhkautunut kuormasto ja miehistö joutuivat ristitulella täydelliseen sekasortoon.

Perääntyjät olivat sopineet surmaavansa haavoittuneet etteivät nämä joutuisi valkoisten käsiin. Osa, mm. Prigorovski, räjäytti itsensä käsikranaatilla. Myllynsä kaatui. Esikunnasta pääsivät pakoon vain Kaiho, Eskelinen ja Laine.

Ensimmäisenä nosti valkoisen lipun venäläinen lääkäri: lipun luo kokoontuivat antautumishaluiset. Osa yritti vielä Haapakylän suuntaan, mutta joutui johtajatta sielläkin valkoisten vahvistusten tuleen. Valkoiset työnsivät 7.4. etulinjansa Raasuliin ja edelleen rajan yli Sahajoelle.” Näin Lappalaisen tutkimusten mukaan.

Raudun taistelu päättyi 5.4.1918

Vangiksi jääneitä vihollisia oli noin 2200. Sotasaaliiksi jäi asemalle mm. 15 tykkiä, 43 konekivääriä, ammuksia, kolme miljoonaa kiväärinpanosta, 4000 käsikranaattia yms. Panoshylsyjä korjattiin jälkeinpäin pois noin 100 000 kiloa.

Valkoisten vahvuus oli noin 2000 miestä, joista kaatui 220 ja haavoittui 120. Rautulaisia osallistui näihin taisteluihin 298 miestä, joista kaatui 23 ja haavoittui kolmisenkymmentä.

Vihollisia oli Lappalaisen mukaan 3548, joista venäläisiä 2700 ja suomalaisia punaisia 848. Hän laskee saartorenkassa olleen 1200 venäläistä ja 700 suomalaista. Ulos saartorenkasta pääsi 120.

Raudun taisteluissa mukana ollut kurkijokelainen T. Talvela kirjoittaa muun muassa näin: ”Kotinurkilla alkaneisiin taisteluihin kiiruhtivat kaikki, jotka suinkin kynnelle kykenivät. Paikallistuntemuksella oli erittäin suuri merkitys vähäisillä joukoilla suoritetuissa häirintäoperaatioissa. Tyttäret hoitelivat tehtäviä perustetuissa ruokaloissa ja ensiapupaikoissa. Isännät huolehtivat hevosineen kaikista kuljetuksista. Jokaista elähdytti luja luottamus ja usko valoisampaan tulevaisuuteen. Erikoisen tunnustuksen ja ihmetyksen ansaitsee rautulaisten järjestämä laajamittainen huoltotoiminta taistelujoukoille.”

LÄHDEVIITTEET:

- Karimo Aarno: Kumpujen yöstä, 4 osaa, 1929-33
- Hannula Uno: Suomen vapaussodan historia, 5.p 1956
- Jussi T.Lappalainen: Punakaartin sota I ja II, 1984
- Eronen Simo: Raudun taistelu, 1920

Ilmari Kirjavainen

Rajan vartiointi Raudussa Kannaksen rajavartioinnin osana

Kunnia-rajajääkäri ja -merivartija, kenraaliluutnantti Erkki Ilmari Kirjavainen syntyi Raudussa 1926 Emil Kirjavaisen ja Ida Helena o.s. Hipelin perheeseen. Sotakorkeakouluun päätyneiden opintojensa jälkeen hän toimi eri tehtävissä Kaakois-Suomen rajavartiostossa, Kainuun rajavartiostossa ja Rajavartiolaitoksen esikunnassa, jossa apulaispäällikkönä vuosina 1978–82 ja Rajavartiolaitoksen päällikkönä vuosina 1983–89. Hän on mm. julkaissut rajavartiolaitosta käsittelevän teossarjan ”Rajavartiolaitos 1919–1969” osat Sotavuoden ja sotien välinen aika ja ”Rajavartiolaitos 1944–1969”. Hänet on palkittu monilla korkeilla kunniamerkeillä.

Olosuhteet rajaseudulla Vapaussodan jälkeen

Itärajalla ja Karjalan kannaksella rajan vartioinnista huolehtivat vapaussodan aikana jonkin aikaa sen päättymisen jälkeen armeijan joukko-osastot ja suojeluskunnat. Jo kesällä 1918 rajan vartiointia oltiin siirtämässä sisäasiainhallinnon vastuulle, mutta aikeesta luovuttiin.

Rajaolot olivat rauhattomat vapaussodan jälkeisinä ensimmäisinä vuosina kaikkialla itärajalla, niin Karjalan kannaksellakin. Tilanne muistutti monasti enemmän sodan kuin rauhan aikaa. Siksi armeijan yksiköiden vetäminen pois rajalta ei ollut mahdollista. Rajakahakat olivat tavallisia ja niinpä moni rajasotilas menetti henkensä.

Raudun oloihin vaikuttivat taistelut Pohjois-Inkerissä. Tsaarivallan luhistuttua inkeriläiset ryhtyivät vaatimaan itselleen vapautta. Aseellinen toiminta Inkerinmaalla alkoi toukokuussa 1919. Myös Raudun kohdalla rajan takana Kirjasalossa inkeriläiset aloittivat taistelun. Vapaajoukko sai vahvistusta Länsi-Inkerin taistelujen päätyttyä Viroon vetäytyneistä inkeriläisistä. Heinäkuun lopulla 1919 osastoon kuului noin 500 miestä. Komentajaksi saatiin Raudun taisteluissa kuuluisaksi tullut everstiluutnantti Georg Elfengren. Hän aloitti 27.7.1919 hyökkäyksen, jonka aikana vallattiin Lempaala, Korkeamaa ja Miikkulainen Inkerissä. Elokuun alussa oli kuitenkin vetäydyttävä takaisin Kirjasaloon. Lokakuuhun mennessä joukko oli kasvanut niin, että Pohjois-Inkerin rykmentiksi kutsuttuun osastoon muodostettiin kolme pataljoonaa. Saman kuukauden lopulla rykmentti Elfengrenin johdolla aloitti uuden hyökkäyksen. Jälleen vallattiin Lempaala ja Miikkulainen, mutta taas oli vetäydyttävä Kirjasaloon, johon asetuttiin puolustukseen.

Hyökkäyksen suurin merkitys oli ehkä siinä, että vallatulta alueelta asukkaat pääsivät pakenemaan Suomeen. Rautuunkin tämän seurauksena kotiutui lukuisia inkeriläisiä.

Pohjois-Inkerin rykmentti piti Raudun eteläpuolella rajan takana laajaa Kirjasalon kylää ja sen lähialuetta siihen saakka kunnes se joutui Tarton rauhansopimuksen

(14.10.1920) mukaisesti luopumaan asemistaan. Inkerin lippu laskettiin 5.12.1920 ja Pohjois-Inkerin rykmentti marssi Suomeen.

Rajahallinto Vapaussodan päätyttyä

Levottomien olojen vuoksi asetuksella erotettiin 29.10.1918 Viipurin läänistä sotilas-hallinnon alaiseksi ”erityinen raja-alue eli Suomen ja Venäjän rajamaa”, joka käsitti Raudun, Metsäpirtin, Kivennavan, Terijoen, Uudenkirkon, Kuolemajärven, Koiviston ja Muolaan pitäjät. Rajamaahan liitettiin vielä 11.3.1919 annetulla asetuksella Sakkolan ja Valkjärven pitäjät. Alueen hallinto uskottiin asetuksessa mainitussa asioissa yleisesikuntaan kuuluvalla komendantille, jonka viraston sijoituspaikaksi määrättiin Terijoki. Komendantin velvollisuutena oli järjestyksen ylläpito ja turvallisuuden valvonta rajalla ja rajamaan alueella. Voidakseen täyttää velvollisuutensa hänellä oli laaja valta. Hän saattoi mm. karkottaa vaaralliset henkilöt rajamaasta, jopa tuomita määräysten rikkojia korkeintaan yhden vuoden vankeusrangaistukseen ja määrätä sakkorangaistuksia. Rajakomendantin tultua keväällä 1920 sotaministeriön alaiseksi hänen tuomiovaltansa kuitenkin poistettiin. Rajan vartiointia sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoa koskevista asioista rajaa vartioineet joukko-osastot ja paikalliset viranomaiset olivat edelleen hänen alaisiaan. Suojeluskunnat ja Pohjois-Inkerin rykmentti olivat välittömästi rajakomendantin käskyvallassa.

Sotatilaa päätyttyä julistettiin 17.12. 1920 Karjalan kannaksen etelä- ja itäosa sekä Laatokan Karjala poikkeustilaan Raudun kuuluessa luonnollisesti tähän alueeseen. Rajamaan komendantti jatkoi nyt sisäasiainministeriön alaisena pääpiirtein entisin velvollisuuksin ja valtuuksin. Hänen käytettäväkseen tuli myös Kannakselle syksyllä 1920 muodostettu tullipoliisi. Tullivartiointi oli Karjalan kannaksella järjestetty jo Venäjän vallan aikana ja tulli jatkoi Vapaussodan jälkeen toimintaansa.

Vepsän tullin esimies Emil Kirjavainen ja Ilmari Kirjavainen vuonna 1927 vartion pihassa.

Tullipoliisit Emil Kirjavainen ja Aleksi Karonen.

Rajaa vartioineet armeijan joukot

Vapaussodan loppuvaiheessa raja Karjalan kannaksella saatiin vasta kovien taistelujen jälkeen suomalaisten joukkojen valvontaan. Yksi verisimmistä taisteluista käytiin Raudussa. Kuolemanlaakso on kuvaava paikannimi tältä ajalta.

Taistelujen päätyttyä Kannaksella toimineen 2. Divisioonan rykmentit huolehtivat rajan vartioinnista suojeluskuntien avustamina. Syksyllä 1918 perustettiin Terijoen rajavartiopataljoona, johon kuului esikunta ja kuusi komppaniaa. Näistä komppanioista kaksi oli sijoitettu Rautuun. ”Kenttävahteja”, kuten vartioita silloin kutsuttiin, oli Raudussa kymmenen ja niissä yhteensä 134 miestä. Lisäksi useita rykmenttejä oli valmiina marssimaan sen toiminta-alueelle tilanteen niin vaatiessa. Kannaksella oli siten miehiä suhteellisesti enemmän kuin itärajalla. Se taas johtui Karjalan kannaksen merkityksestä Suomen puolustukselle ja epävakasta oloista rajan takana.

Terijoen rajavartiopataljoonan toiminta päättyi alkuvuodesta 1920, sillä se liitettiin kokonaisuudessaan Käkisalmen läänin rykmentiin. Tämä rykmentti puolestaan sai tehtäväkseen rajan vartioinnin Karjalan kannaksella. Rykmentti perusti maarajalle 31 kenttävahtia, joissa kussakin oli 10–25 miestä. Rajalle ja tienristeyksiin asetettiin vartiomiehiä ja partiot kulkivat välimaastossa. Rykmentin käytössä oli myös 38 ratsujääkäriä.

Jääkärieverstiluutnantti J. W. Hägglund, myöhemmin kenraaliluutnantti ja armeijakunnan komentaja talvi- ja jatkosodassa, kuvaa rykmentin toimintaa sen upseerikunnan muistojulkaisussa: *”Rykmenttiä perustettaessa oli varsinaisena tarkoituksena aikaansaada vakinainen sotilaallinen rajavartiosto Karjalan kannakselle. Tämä vartiotehtävä ei rajoittunut puhtaasti sotilaalliseen rajanvartiointiin, kuten rajaa lähinnä olevien seutujen turvaamiseen tavanmukaisilla paikallista laatua olevilla vihollishyökkäyksiltä ja ensimmäisen vastarinnan tekemiseen todellisen ja suurpiirteisen vihollishyökkäyksen sattuessa, vaan oli sen vaikein ja rasittavin puoli rajan tulli- ja poliisivartiointi. Yleisesti tunnettua oli salakuljetuksen pelottava rehottaminen Kannaksen rajan yli Venäjälle samoin kuin rauhanaikainen tullivartiosto oli voimaton estämään tätä luvantonta liikennettä, joten sotaväen oli jo Vapaussodan päättymisestä lähtien pakko ottaa*

osaa tähän tulli- ja poliisivartiointiin. Mutta ei tällä hyvä. Rajan täydellinen sulku oli Valtioneuvoksen päätöksen mukaan ylläpidettävä.”

Rykmentin komentajana oli jääkäriestiluutnantti Erik Heinrichs, joka samanlaisesti oli myös Kannaksen rajakomendantti. Komendantin tehtävien lisääntyessä hän keskittyi niihin ja v.a. rykmentin komentajaksi määrättiin Hägglund.

Kannaksen rajavartiosto perustetaan 1922

Syksyllä 1920 perustettua tullipoliisilaitosta laajennettiin alkuvuodesta 1921 niin, että Käkisalmen läänin rykmentti saattoi ruveta luovuttamaan sille rajavartiotehtäviä. Huh-tikuun 4. päivänä se poisti viimeisetkin kenttävahdit ja partiot. Saman kuukauden 20. päivänä rykmentti hajoitettiin ja siitä muodostettiin rautulaisillekin tutut Polkupyöräpataljoonat 1. ja 2.

Käkisalmen läänin rykmentin luovuttaessa rajan vartiointin tullille ja tullipoliisille armeija lopullisesti vapautui rajan vartiointista Kannaksella. Muualla itärajalla sotilaallisesti järjestetyt rajavartiostot olivat ottaneet vastuun rajan vartiointista jo kaksi vuotta aikaisemmin.

Vuoden 1921 lopussa Rajamaan komendanttilaitos lakkautettiin ja sen sijalle muodostettiin Kannaksen rajavartioston esikunta. Samalla tullipoliisilaitos muutettiin Kannaksen rajavartiostoksi. Se sai yhdessä Kannaksella olleiden tullivirkailijoiden ja tullivartijain kanssa rajan vartiointin huolehdittavakseen. Näin tullilaitoksen mallin mukainen Kannaksen rajavartiosto aloitti toimintansa vuodens 1922 alussa. Se ei ollut sotilaallisesti järjestetty, kuten toiset rajavartiostot itärajalla Laatokasta pohjoiseen. Tosin miehistön jäsenistä käytettiin nimitystä ”rajavartiosotilas”, ja virkapuku oli jalkaväelle vahvistettua mallia lukuun ottamatta tullivartijan lakkia. Henkilöstö aseistettiin kevyin käsiasein.

Tullipoliisi Simo Kuoppa ratsailla.

Tulli- ja rajamiehiä Raasulin rajapuomilla. Henkilöt Väinö Fritskoppe, Lundberg, Marjanen, Häsänen, A. Karonen, Penttinen ja Seppänen.

Suojeluskuntalaisia talviharjoituksissa 1930-luvulla Raudussa.

Kannaksen rajavartiosto jaettiin seitsemään alueeseen. Rautuun niistä ulottui kaksi: Raasulin ja Sirkiänsaaren alueet. Viimemainittuun alueeseen kuului myös Metsäpirtti. Aluepäälliköt olivat aluksi samoja kuin tullipoliisin aikana. Ennen rajavartioston vakinaistamista 1936 Raudussa toimivat aluepäällikköinä Sirkiänsaaren alueella rajaviskaalit V. Vuorela, O. Pitkäpaasi ja Y. Melle'n sekä Raasulin alueella rajaviskaalit O. Wahrman ja K. Sundberg. Raudussa oli asemalla paikallisosasto, joka valvoi matkustamista rautatiellä.

Alueet oli jaettu vartioidiin, joissa osassa oli miehistönä sekä tullivartijoita että rajavartiostolaita ja osassa vain viimeksimainittuja. Vartiopäällikköinä oli esimieheksi nimetty henkilö. Näitä vartioita Raasulin ja Sirkiänsaaren alueilla toimi kymmenkunta. Isäni Emil Kirjavainen, palveltuaan ensin Vapaussodan jälkeen tullipoliisina, oli yhden tällaisen vartion, Vepsän vartion esimiehenä vuodesta 1922 rajavartioston vakinaistamiseen 1936 asti. Hän jatkoi aliupseerina saman vartion päällikkönä talvisodan syttymiseen saakka. Vartiot oli sijoitettu yleensä joko tullilaitoksen hallinnassa olleisiin rakennuksiin tai yksityisiltä vuokrattuihin tiloihin. Vepsän vartio oli talvisodassa kaatuneen enoni Mikko Hipelin talossa vuokralaisena.

Vaikka Kannaksen rajavartiosto ei ollutkaan sotilaallisesti järjestetty, sen henkilöstö omasi ajan mittaan hyvät sotilaalliset taidot. Kaikki palvelukseen otetut olivat suojeluskuntalaisia ja noin 75 prosenttia oli reservin aliupseereita. Ennen pitkää rajamiehet muodostivat rajapitäjien suojeluskunnissa niiden rungon. Näin Raudussakin, jossa suojeluskunta teki merkittävää maanpuolustustyötä. Olihan pääosa Raudun miehistä tässä työssä mukana naisten osallistuuksessa siihen Lotta-Svärd -järjestön riveissä.

Kannaksen rajavartiostoa johti komendanttina vuoteen 1936 reservin kapteeni Ilo Schroeder apulaisenaan ensin vuoteen 1927 rajatarkastaja E. Rydman ja sitten rajaviskaali O. Pitkäpaasi. Rajavartioston kokonaisvahvuus yhdessä tullihenkilöstön kanssa oli noin kolmesataa henkilöä, joista noin yksi viidesosa vartioi Raudussa rajaa.

Kannaksen rajavartiosto vakinaistetaan 1936

Rajavartiolaitoksen tultua vakinaistetuksi vuonna 1932 yksi sen osa, Kannaksen rajavartiosto jäi edelleen tilapäiselle kannalle ja muista rajavartioista poiketen sotilaallisesti järjestämättä. Rajavartiolaitoksesta 1931 annetun lain perusteluissa mainittiin, että Karjalan kannaksella olevan rajavartioston vakinaistamista ”on asianmukaista odottaa, siksi kunnes erinäiset tullilaitoksen sikäläisellä rajalla olevat, sen kautta tarpeettomaksi käyvät virat ja pysyväiset toimet samalla voidaan lakkauttaa”.

Keväällä 1935 katsottiin ajankohta sopivaksi esityksen tekemiseen Kannaksen rajavartioston vakinaistamiseksi. Silloinen rajavartioston päällikkö, eversti W.E. Tuompo, myöhemmin kenraaliluutnantti, esitteli asian valtioneuvoston istunnossa. Eduskuntakäsittelyn jälkeen vakinaistaminen toteutettiin 1.5.1936. Kannaksen rajavartiosto muuttui sotilaallisesti järjestetyksi. Sen vahvuudeksi tuli kymmenkunta upseeria, viitisenkymmentä aliupseeria ja noin 220 miehistöön kuuluvaa. Aluksi rajavartiostossa oli vain yksi rajakomppania, joka jakautui viiteen joukkueeseen. Neljännen joukkueen toimintapiiri oli Raudussa ja siihen kuului neljä vartiota. Viides joukkue oli osittain Raudussa ja osittain Metsäpirtissä. Siinä oli kuusi vartiota. Vartion vahvuus oli yleensä vajaat kymmenen miestä, aliupseerin toimiessa vartiopäällikkönä.

Kannaksen rajavartiostoa oli kuitenkin runsaiden rajarikkomusten vuoksi vahvistettava. Kesäkuun alussa 1938 Kannaksen rajavartiosto jaettiin kolmeksi rajakompaniaksi. Ne sijoitettiin Terijoelle, Kivennavalle ja Rautuun. Rajavartioston kokonaisvahvuus kasvoi noin sadalla ja oli nyt 380 henkilöä.

Raudussa toimi 3. Rajakomppania. Sen toimintapiiriin kuului myös Metsäpirtti. Vartioiden sijoituspaikat olivat Vepsä, Kärsälä, Raasuli, Huhti, Sirkiänsaari, Korlee, Hatakkala, Räikkölä ja Tappari. Rajakomppanian päällikkönä oli pääsijoituspaikalla Raudussa kapteeni Y.G. Pitkänen.

Kannaksen rajavartioston saattaminen vakinaiselle kannalle ja sotilaallisen järjestyksen toteuttaminen olivat välttämättömiä toimenpiteitä rajatilanteen vaatimusten vuoksi. Nämä toimet aiheuttivat kuitenkin ristiriitaisia tunteita palveluksessa olleen väen keskuudessa.

Useimmat kantahenkilökunnasta olivat tyytyväisiä siihen, että päästiin varmalle pohjalle. Paljon oli kuitenkin sellaisia, joita sotilaallinen järjestys pelotti. Huomattava osa varsinkin ikääntyneestä väestä siirtyi ennenkaikkea rautateitten ja poliisin palve-

lukseen. Vaikeuksia tuotti myös varsinaisten tullimiesten uudelleen sijoittaminen. Tullikamarit muualla maassa eivät mielellään ottaneet vastaan miehiä, jotka viitisentoista vuotta kestäneessä rajapalveluksessa olivat ehtineet vieraantua tullitehtävistään. Niinpä heistä osa joutui lakkautuspalkalle, osan päästessä tullitehtäviin Ruotsin vastaiselle rajalle ja tullikamareihin.

Uudelleen järjestettyyn Kannaksen rajavartiostoon upseerit siirtyivät yhtä lukuunottamatta muista rajavartioista. Aliupseerit sen sijaan olivat lähes kaikki omia kasvatteja. Miehistön runkona olivat entisen Kannaksen rajavartioston miehet. Tarpeellinen täydennys saatiin siten, että Rajavartiokoulun keväällä 1936 päättyneet kurssit kokonaan sijoitettiin Kannakselle, kuten Joutselässä 1938 pidetty kurssikin.

Vakinaistetun Kannaksen rajavartioston komentajana Terijoella toimi aluksi majurina, sittemmin everstiluutnanttina K.A. Inkala. Sotilaalliseen järjestykseen siirtyminen merkitsi luonnollisesti henkilöiden pukemista rajavartiolaitoksen tunnuksin varustettuihin sotilaspukuihin. Puku mallia 1936 tuli samoihin aikoihin puolustusvoimissa käyttöön. Karhunpäätk olkaimissa ja oranssireunoin varustetut vihreät kauluslaatat olivat rajamiesten tunnuksina. Paljon käytettiin kuitenkin vielä pukumallia 1927, ns. suojeluskunta-asua sekä pukua malli 1922 korkeine kauluksineen. Sotilaalliset ohjesäännöt alkoivat ohjata toimintaa ja käyttäytymistä. Henkilöstön sotilaskoulutus niin rajavartioston sisällä kuin puolustusvoimien kursseilla lisääntyi merkittävästi. Aseistus parani, mm. vartioiden pihoihin ilmestyivät ilmatorjuntakonekiväärit. Niillä harjoitettiin ja niitä käytettiin torjumaan luvattomia rajanylityslentoja. Maanpuolustusvalmistelut saivat uutta vauhtia. Se olikin tosi tarpeellista, talvisotahan oli vain muutaman vuoden päässä.

Rajan vartiointi oli luonnollisesti edelleen Raudussakin rajamiesten päätehtävä. Sen tiivistäminen oli Kannaksella välinpitämätöntä, sillä esimerkiksi 1932 muutama vuosi ennen vakinaistamista rajarikkomuksista pidätettyjen määrä oli 724. Pidätettyihin kuului vakoilijoita, salaa rajan yli menneitä ja tulleita, etsintäkuulutettuja, salakuljettajia yms.

Kaiken luvattoman, pääasiassa suomalaisten kommunistien aiheuttaman, toiminnan torjumiseksi partioitiin Kannaksella samana vuonna 27.000 kertaa. Partiointi ja siihen liittynyt tähytys ja väijyttäminen olikin pääasiallinen toimintatapa.

Rajan vartiointi ei suinkaan ollut vaaratonta. Vapaussodan ja talvisodan välisenä aikana Kannaksella sai palveluksessa surmansa kaikkiaan yhdeksän miestä, mistä kolme Raudussa. Viipurin läänin Pyhäjärvellä syntynyt tullivartija Tuomas Inkinen kuoli 19.8.1921 Sirkiänsaarella pidätetyn ampumasta luodista. Raudussa syntynyt tullivartija Otto Ihalainen sai surmansa Raudun pitäjän Kärälässä 16.6.1924 Neuvostoliiton puolelta väijytyksestä ammutusta luodista. Lapualla syntynyt rajavartiosotamies Jouko Henrikki Huhtamäki kuoli 23.1.1938 venäläisen rajavartiosotilaan ampumasta luodista.

Rajamiehiä ja muita rautulaisia

Millaista oli olla rajamiehenä Raudussa ja vartioida siellä valtakunna rajaa? Tähän kysymykseen ovat parhaita vastaamaan Raudussa palvelleet rajamiehet. Poimittakoon vastaukseksi heidän kirjoituksiaan Rautulaisten lehdestä.

”Rajamiehenä Raudussa”

Toivo Painilainen (Rautulaisten lehti 4/1978)

Rajamiesten koulutus eri rajavartiostoihin tapahtui Lieksan rajakoulussa. Talouselämän elpyminen ja työllisyystilanteen parantuminen aiheutti vuoden 1935 jälkeen rajamiesten suuremman siirtymisen rajavartiolaitoksesta siviilielämän palvelukseen. Tällöin Lieksan rajakoulun kapasiteetti ei enää pystynyt kouluttamaan puuttuvaa miehistöä rajavartiostoille. Vuonna 1938, jolloin sodan varjot olivat jo selvästi näkyvissä, järjesti rajavartiolaitos rinnakkaiskurssin Kivennavalle rajamiesten kouluttamiseksi. Kurssin pitopaikaksi oli valittu suojeluskuntatalo Joutselän kylästä. Tämä sijaitsi vuoden 1555 Joutselän taistelujen muistomerkin ja valtakunnan rajan välittömässä läheisyydessä. Tälle kurssille oli hyväksytty oppilaisiksi 58 miestä eri puolilta Suomea. Oppilaat olivat jo kurssille tullessaan sotilasarvoltaan aliupseereita ja näin ollen sotilaalliset pohjatiedot omaavia.

Kurssin johtajana toimi ammattinsa täysin taitava, hyvän kurin ja järjestyksen mies luutnantti Erkki Hyttinen sekä kouluttajina eri vartioilta komennetut aliupseerit.

Kurssimme, jonka oli määrä kestää kolme kuukautta, oli työntäyteistä aikaa. Olihan tänä aikana meistä tehtävä ammattinsa hallitsevia rajamme vartioita. Aina ei riittänyt asioiden oppimiseen normaali palvelusaika, vaan oli vapaa-aikana jatkettava. Viikot kuluivat, tiedot ja taidot karttuivat. Teoreettinen opetus ja aseiden käsittely tapahtui koululla ja sen välittömässä läheisyydessä. Taistelukoulutus ja käytännön rajamieskoulutus kauniilla Joutselän kankailla.

Kurssin loppupuolella järjestettiin meille fyysisen kunnon koe, rajamarssi. Marssi suoritettiin pitkän valtakunnan rajaa Joutselästä Raasulin vartiolle Rautuun. Marssitauot ja yöpymiset oli järjestetty rajalla olevien vartioiden välittömään läheisyyteen, joten meillä oli tilaisuus - muun marssilla tapahtuneen koulutuksen lisäksi - tutustua hieman rajamiesten elämään ja toimintaan vartioilla. Marssi muodostui tosi kuntokokeeksi, sillä täydet pakkaukset selässä marssimme kilometrikaupalla pehmeitä soita ja rämeitä. Kokeen kestimme hyvin, kolmen marSSIPäivän jälkeen olimme perillä täysilukuisina. Paalumatka, joka suoritettiin autoilla, tuntui huomattavasti helpommalta.

Kurssin alkupäivänä meille selvitettiin, että Joutselässä koulutetut rajamiehet tulaaan sijoittamaan Kannaksen rajavartiostoon. Kun herätykset alkoivat vähentyä, niin sitä useammin pohdimme mihin komppaniaan ja mihin vartioon kenenkin tie tulisi kulkemaan kurssin päätyttyä. Niille oppilaille, jotka eivät olleet rajapitäjistä, se oli yleensä samantekevää, sillä he eivät tunteneet Kannasta ja rajaseutua enempää kuin mitä rajamarssin aikana tulivat näkemään. Sensijaan meillä rajapitäjien pojilla oli täysi kuva alueesta ja sen mukaan myöskin omat haaveemme sijoitukseen nähden. Raudun ja Metsäpirtin pojat toivoivat pääsevänsä kotipitäjiinsä. Allekirjoittanut haaveile pääsyä Joutselkä-Terijoki alueelle, mutta esimiehemme ajattelivat, ”ettei kukaan ole profeetta omalla maallaan” ja näin eivät myöskään haaveemme toteutuneet. Kurssin johtaja - Kannaksen rajavartioston komentajan antamien ohjeiden mukaan - suoritti rajamiesten jaon komppanioihin. Arpa määräsi allekirjoittaneen 3. komppaniaan Rautuun. Tunsin pienoista pettymystä sijoitukseen nähden, joten pyrin kurssin johtajan puheille siinä mielessä, että asiaan saataisiin vielä muutos, mutta näin ei käynyt. Toiveet romuttuivat, kotipitäjä oli jätettävä ja lähdeittävä komppaniaan, mihin vähiten toivoin joutuvani, sillä Rautu oli minulle täysin tuntematon paikka.

Lähtöpäivä valkeni kauniin aurinkoisena. Kuorma-autot varttuivat koulun kentällä viedäkseen näin kurssinsa päättäneet rajamiehet komppanioihinsa. Eron hetki oli koittanut. Kolmen kuukauden aikana olimme oppineet tuntemaan toisemme, olimme sulautuneet samaksi suureksi perheeksi, joka oli nyt hajoamassa. Näin ollen ei myöskään haikeutta puuttunut hyvästeltäessä. Kurssillamme ei ollut perinteitä, sillä tämä oli ensimmäinen ja viimeinen Kannaksella pidetty rajamieskurssi, mutta olimme silti takoneet yhden renkaan lisää siihen pitkään kurssien ketjuun, jota Lieksan rajakoulu oli vuosien mittaan takonut kouluttaessaan rajamiehiä valtakunnan rajan vartioiksi.

Kurssimme oli siis päättynyt. Joukkomme hajaantui nyt koko pitkän Kannaksen kymmeniin eri vartioihin, uusiin oloihin ja niihin tehtäviin mihin meidät oli koulutettu.

Raudun komppaniaan meitä komennettiin kahdeksantoista miestä. Matkan aikana meitä jokaista askarrutti ajatus, mihin vartioon ja millaiseen toveripiiriin kukin joutune.

Saavuimme puolenpäivän aikaan Raudun komppanian pääsijoituspaikalle, jossa komppanian päällikkö kapteeni Pitkänen toivotti meidät tervetulleiksi sekä selvitteli lyhyesti rajamiesten vaativaa tehtävää samalla toivoen, että me olisimme kaikessa toiminnassamme luottamuksen arvoisia. Lopuksi hän jakoi meidät komppaniansa eri vartioihin. Epävarmuuden tila, joka meitä oli vaivannut jo pitemmän aikaa, saatiin taas hiukan kaventumaan, kun saimme tietää missä sijaitsee matkamme pää. Meitä määrättiin Vepsän vartiolle peräti kolme miestä: Rovio, Parviainen sekä allekirjoittanut. Kun Vepsän vartio lisäksi sijaitsi kotipitäjäni rajalla, olin jakoon täysin tyytyväinen. Muodollisuuksien päätyttyä jäi meille lyhyt vapaa-aika. Tämän käytimme hyväksemme tutustumalla ympäristöön. Aseman seutu ja kirkonkylä olivat hyvin rakennetut ja vauraan tuntuisia kauniin Leinikkälän järven tuntumassa. Ensivaikutelma oli saatu Raudusta ja näin vuosienkin jälkeen sanottuna se oli kovin positiivinen.

Iltapäivällä alkoi sitten viimeinen etappi. Ajoimme Vapaussodassa kuuluisaksi tulleen ”Kuolemanlaakson” ohi. Maanselän kylästä erkani Vepsään kylätie, joka jatkuvasti kapeni ja huononi. Kiinnostuksemme ei silti herpaantunut hetkeksikään, sillä jokainen mutka ja jokainen talo tien mutkassa oli meille uutta. Pienen metsätaipaleen jälkeen aukenikin eteemme Vepsän kylä peltoineen ja maalattuine taloineen. Korkea tähystystorni kylän keskellä antoi meidän aavistaa, että pian olemme perillä.

Olimme saapuneet siihen kylään, jota komppanianpäällikön puhuttelun jälkeen pidimme jo niinkuin omana kylänämme ja siksi sen näkeminen kiinnosti meitä. Automme kulki hitaasti kapeata ja kuoppaista kylätietä, joten meillä oli hyvää aikaa tehdä havaintoja ympäristöstä. Pian olimmekin vartiolla, joka sijaitsi aivan kylän reunassa maanviljelijä Mikko Hipelin tilan päärakennuksessa. Ilmoittautumisen jälkeen vartiopäällikkö ylikersantti E. Kirjavainen toivotti meidät tervetulleiksi Vepsään ja samalla selvitti hiukan talon tapoja. Kun muodollisuudet olivat päättyneet, istuimme vartioemännän, Ida Tuhkusen kattamaan kahvipöytään, jossa sitten kyseltiin kuulumisia puolin ja toisin. Vastaanotto oli asiallista ja miellyttävää. Ajattelin silloin: ”Kun loppu on hyvin, on kaikki hyvin”.

Jo kurssin aikana kierteli juttuja, että ensimmäisen partioreissun aikana vartiolla vanhemmat rajamiehet pyrkivät järjestämään uusille tulokkaille ns. ”rajakasteen”, yrittäen tehdä monenlaisia metkuja, joista sitten riittää hauskoja juttuja pitkien iltojen ratoksi. Näin ollen ensimmäistä partioreissua odoteltiin suurella mielenkiinnolla.

Vepsän vartiolla tähystystä oppimassa. Vartio sijaitsi M. Hipelin talossa.

Allekirjoittanut joutui eräänä yönä partioon rajamies Manne Kauppilan toimiessa partion johtajana. Jokainen hetki odotin, mitä tulee tapahtumaan ja mitä konnuuksia minulle yritetään teettää. Partioreitti oli noin kahdeksan kilometrin pituinen ja alkavalle täysin outo. Kun olimme kuluttaneet aikaa kuusi tuntia väijytyksineen, tähystyksineen ja tämän matkan kulkemiseen, saavuimme yllättäen - toisesta suunnasta mihin olimme lähteneet - vartiolle. Minua ei noin ollen ”simputettukaan”, vaan opettavassa ja neuvovassa mielessä partionjohtaja Kauppila kuljetti minut läpi partiolenkin. Yhtä onnellisesti selvisivät myöskin Rovio ja Parviainen tästä hiukan pelottavasta ensimmäisestä partioreissusta. Näin sitten olimmekin voittaneet kaikki alkuvaikeudet ja elämä rajalla alkoi sujua myönteisissä merkeissä.

Olen syntynyt ja kasvanut valtakunnan rajan välittömässä läheisyydessä. Rajan, jota aina ovat asepukeiset miehet vartioineet Vapaussodan päättymisestä alkaen. Rajaa vartioivien ja siviilimiesten välit eivät aina olleet parhaat mahdolliset kotikylässäni. Tämä kokemani ja näkemäni antoi minulle aiheita ajatteluun miten Raudussa ja ennen kaikkea Vepsän kylässä suhtauduttiin rajamiehiin. Ajan mittaan tulin huomaamaan, että tämä huoli oli aiheeton. Kyläläisten suhtautuminen meihin oli erittäin miellyttävää ja asiallista, ei pienintäkään kitkaa välillämme esiintynyt. Nuoriso hyväksyi rajamiehet toisten arvoisina joukkoonsa, vanhempi väki suhtautui meihin kuin sukulaisiinsa. Kylän pojat kävivät usein vartiolla iltaa istumassa ja radiota kuuntelemassa sekä toivottivat rajamiehet kotiinsa tervetulleiksi. Mistä sitten johtui näin myötämielinen suhtautuminen meihin rajamiehiin?

”Rajalla on rajan kirot”. Vepsän kylä sijaitsi aivan valtakunnan rajan välittömässä läheisyydessä, vain pieni mitätön puro erotti sen suuresta itäisestä naapurista. Rajamiehet vartioivat rajaa silloinkin kun kyläläiset nukkuivat ja ehkä tästä johtuen nämä tunsivat jonkinlaista turvallisuuden tunnetta ja siten hyväksyivät rajamiesten tarpeellisuuden. Rautulaiset olivat yleensäkin kovin isänmaallista väkeä, esimerkiksi Vepsän kylässä ei ollut montakaan kotia, jonka seinällä ei riippunut sk-pukua. Nämä edellämäinitut tekijät olivat omiansa lähentämään kyläläiset ja rajamiehet toisiinsa ja näin luomaan luottamukselliset suhteet.

Se katkeruus, jota tunsin joutuessani rajamieheksi Rautuun, oli muuttunut tänä aikana päinvastaiseksi. Rautu ja ennen kaikkea Vepsän kylä olivat rajamiehet kannalta Kannaksen parhaimpia paikkoja. Kun sitten kesällä 1939 tuli palvelussopimuksen uusiminen, niin asetin ehdoksi sen, että saan palvella samalla vartiolla.

Onneton syksy muutti kuitenkin kaiken, olimme joutuneet tahtomatta suurvallan painostuksen alaiseiksi. En voi koskaan unohtaa sitä näkyä, kun Vepsän kylän väki jätti rakkaat kotinsa ja lähti evakkotielle syksyn pimeinä iltoina, karjoineen ja vähäisine tavaroineen. Me rajamiehet kävimme usein lämmittämässä kylmenneitä takkoja ja antamassa naapurille sellaisen kuvan, että kylän elämä jatkuu normaaliin tapaan. Kun sitten marraskuun lopulla jouduimme hyökkäyksen kohteeksi, oli meillä rajamiehillä tilaisuus rautulaisten kanssa puolustaa kotiseutuamme. He olivat tietosia siitä, mistä oli kysymys ja minkä puolesta taistellaan, se uhrivalmius ei ollut vähäinen, mitä he osoittivat.

Muistelen vielä näin kolmenkymmenen vuoden jälkeen mieluisin muistoin rautulaisia ja ennenkaikkea Vepsän asukkaita. Toivon, että nuori rautulainen polvi muistaisi kuuluvansa Karjalan heimoon ja siinä heimossa ensisijaisesti rautulaisiin.

”Lehtiä muistojen kansista”

Veikko Rinne (Rautulaisten lehti 6/1977)

Viettäessäni erästä elokuun iltaa omakotitalon puutarhassa menneitä muistellen tuli mieleen tapahtuma jonka johdosta rautulainen lankoni kysyi: ”Muistat sie viel sitä joulujuhlaa, jota vietimme siellä Vepsän vartiolla?”.

Mutta miten ollakaan, oli koko tapaus kohdaltani jo jäänyt unholaan. Tuo ihmisielu on niin monisävyinen. Se kyllä kätkee sisäänsä kaikki elämän varrella tapahtuneet tosiasiat. Meren tavoin se nielee pohjakerroksiinsa aikansa pinnalla kelluneet sillä erotuksella, että se palauttaa kätkemänsä kyseessä olevaan voimakkaasti keskittyen. Niinpä tämäkin muistelmia, joka oli elämys sellaisenaan, sukelsi pinnalla kuin ulpukka alloista puhtaana ja hyvin säilyneenä.

Elettiin rauhan vuotta 1936 tarkalleen 41 vuotta sitten. Se on pitkä aika ihmisen elämässä kun sitä tarkemmin ajattelee. ”Tarkoitit sitä joulujuhlaa, jonka me vartiomiehet olimme järjestäneet ja johon vartiopäällikkö Kirjavaiselta olimme saaneet luvan kutsua omia henkilökohtaisia ystäviämme. Niinpä päätin kutsua sinut sisäresi kanssa. Olimme mielestämme valmistautuneet huolella tuota joulujuhlaa varten. Kuusikin oli koristeltu yhteisvoimin. Vartion emäntä silloinen neiti Iida Kyyrä oli valmistanut taidolla monenlaisia leivoksia ja ohjelmaakin oli varattu niin, että saatoimme jäädä odottelemaan vieraiden saapumista.

Jouluaatto alkoi kallistua iltaan. Sen salaperäinen hämärä tummeni tummenemistaan, kunnes se peitti suojaansa koko kylän ja tienoon. Jouluvieraita alkoi saapua. Sytytimme kynttilät ja riensimme ulos toivottamaan heidät tervetulleiksi. Sisään saavuttuamme vartiopäällikkö Kirjavainen toivotti kaikki yhteisesti tervetulleiksi. Kahvitarjoilun lomassa esitimme sitä ohjelmaa, jota olimme suunnitelleet. Naapurivartiolta Kärpäälästä oli partiomatkaltaan saapunut rajavartija Harri Päivärinta, joka esitti huumoria. Muistat kai tuon pienen huumorintajuisen miehen Ylivieskasta, veitikka silmäkulmassaan, todella rehti ja reilu kaveri. Muistan hänet Rajavartiokoulusta pitkiltä uuvuttavilta hiihtomarsseilta, kun aina 70 miestä käsittävän letkan loppupäässä käytiin monen muun kanssa alituista taistelua. Kukaan ei nimittäin sovinnolla halunnut jäädä viimeistä edellisen jälkimmäiseksi.

Välillä tuli minunkin vuoroni esittää joulujoulu- ja kansanlauluja kanteleella säestäen. Sitten oli rajavartija Jussi Karppasen vuoro. Hänet varmaan muistat, vilkas ja rehti karjalaispoika, hyvä kaveri Sakkolan Riiskasta. Hän soitti viulua taidolla. Voi sanoa, että hänen käsissään viulu todella ”vaikeroi”. Hän osasi muutakin kuin soittaa. Oli myös hyvä piirtäjä, jonka käsialaa oli se joululehtikin, jonka hän oli toimittanut tilaisuutta varten. Tässä ”Vartion joulussa” oli mm. kronikka, joka kosketti meitä jokaista erikseen. En nyt kuitenkaan satu muistamaan kuin neljä henkilökuvausta. Rajavartija Toivo Romo oli hyvin arvaamaton luonteeltaan. Hänet oli kuvattu alushousuillaan karvaisin kintuin astelemassa kohti vartiota ja alla teksti: ”Kolmen markan vilu”. Oli tapahtunut niin, että hän oli myynyt pilaillessaan eräänä talvipakkasaamuna tyttökytiltä tullessaan housut jalastaan kolmella markalla keskellä tietä. Rajavartija Valter Rapo taas oli piirretty peilin eteen, jossa hän oli syviä kumarruksia harjoittelemassa. Alla teksti: ”Näin minä sitten teen”. Kun taas rajavartija Aatu Pietikäinen oli vartion emännän kanssa yhteisissä keittopuhissa käsi emännän vyötäisillä ja toinen käsi tanakasti samassa kauhan varressa. Niinhän siinä sitten kävikin, että he myöhemmin avioituivat. Minut taas - kai muistat - oli kuvattu kantele selässä valtavilla ristikiteillä kiinnitettynä tarpomassa kohti taloa, jonka oveen oli kirjoitettu Huuhka. Kiven alla teksti: ”Veikko konserttimatkalla”. - Muistan todella niin käyneenkin, että olin kiikuttanut tuon kanteleen tyttöystäväni Tyynen kotiin ja soitellut siellä iltojen ratoksi.

Joulupukkia juhlassa ei ollut, kun ei sattunut olemaan ketään, joka olisi siihen enää uskonut, mutta pieniä lahjoja saattoi joku antaa tietyille ystävilleen. Loppuilta kului rattoisasti vapaan seurustelun merkeissä ja mikäpä olisikaan ollut mieluisampaa kun kaverina sattui olemaan tuleva nykyinen puolisoni. Mahtoiko tämä ilta sitten olla alkua sille tapahtumalle, jonka johdosta jo seuraavana kesänä saapui kotipuolesta mm. onnittelukortti, jonka oli lähettänyt opettaja Puronvarsi ja jossa oli näin kuuluva onnitelu: ”Rajan äärellä neidon kohtas, mies lakeilta Pohjanmaan. Heille kukkukoon kultakäet vain ihania sointujaan.”

Kolme vuotta ehti tuo Karjalan kultakäki helskytellä noita sointujaan. Sen jälkeen on kukkunut yksi ja toinen käki mutta luulen, että Savon käki on sittenkin toiminut pitemmän aikaa virkaa tekevänä kun se Karjalan käki, joka kuului osana sen luontoon, jäi sinne Karjalaan. Sillä eihän Karjalaa ilman käkeä.

”Muistelmia rautulaisen 7.RajaK:n vaiheista”

Emil Kirjavainen (Rautulaisten lehdissä 3,4,5 ja 7/1968)

7. Rajakomppania perustettiin YH:n alkaessa 1939 lokakuun alussa pääasiassa rautulaisista rajamiehistä ja suojeluskuntalaisista. Komppanian runkona olivat silloisen 3. Kannaksen rajavartion (KanR:n) Raudun, Sirkiänsaaren, Huhdin, Raasulin, Kärälän ja Vepsän vartioiden miehistöt muutamia poikkeuksia lukuunottamatta. Komppanian päällikkönä oli 3. KanR:n (Raudun komppanian) silloinen päällikkö kapteeni Yrjö Pitkänen, joka kaatui jatkosodassa jossain Parikkalan-Simpeleen suunnassa. Komppaniaan määrättiin perustamisvaiheessa kaikki edellä mainittujen kylien suojeluskuntalaiset ja jokunen reserviläinen. Lisäksi toimi komppanian alueella ainakin Vepsässä JP4:stä komennettu toistakymmentä miestä käsittänyt tähystysryhmä suorittaen tähystystä kolmas Mannisen johdolla Vepsän tähystystornista. Ryhmä toimi itsenäisesti ja oli

ilmoitusvelvollinen tekemistään havainnoista Vepsän joukkueelle. 7.RajaK lienee kuulunut osana Os. Nurmeen, joka lkp:ssä YH:ssa oli perustettu ja jonka komentajana oli evl. Nurmi, rauhan aikainen JP4:n komentaja.

Siihen kuuluivat lisäksi JP4 ja RajaK 6. Mainitsen jo tässä alussa, ettei minulla ole mitään muistiinpanoja 7.RajaK:n toiminnasta ja vaiheista, joten kirjoitukseni perustuu kokonaan muistitietooni. Siksi näin pitkän ajan kuluttua saattaa tässä muistelmassani ilmetä erheellisiä tietoja, jopa virheellisyyksiäkin ja puuttellisuuksia. Mikäli tällaista ilmenee, pyydän mukana olleilta sellaisia sattumia anteeksi.

Koska joukkueen johtaja ja vartiopäällikkö eivät ilman lupaa saaneet poistua alueeltaan ja kun puhelinkeskustelu kuunteluvaaran takia ei tullut kysymykseen, rajoituivat YH:n aikaista toimintaa käsittelevät tietoni pääasiassa vain Vepsän joukkueeseen. Toiminta ja tehtävät olivat silloin kaikissa joukkueissa jokseenkin samanlaiset, joten toivon tästä saatavan kuvan koko komppaniankin toiminnasta YH:n aikana, vaikka se tuleekin selostetuksi vain yhden joukkueen osalta.

Ryhmitys ja tehtävät

Komppania oli jaettu kolmeen rajajoukkueeseen, jotka olivat vasemmalta lukien Huhdin, Raasulin ja Vepsän joukkueet. Tehtävänä olivat tähytys, hälytys ja tilanteesta johtuen tehostettu erittäin huolellinen rajantarkastus ja mahdollisen hyökkäyksen tapahtuessa ja tarpeen niin vaatiessa vetäytyminen taistellen Osasto Nurmen (JP4:n) viivytyslinjan taakse sen toimiessa komppanian vastaanottoasemana.

Huhdin joukkue käsitti Sirkiänsaaren ja Huhdin vartiot. Joukkueen johtajan oli jatkosodassa kaatunut res.vänr. Tenkanen Käkisalimesta ja toimipaikkana Huhdin vartio. Huhdin vartion päällikkönä ja joukkueen varajohtajana oli rv.kers. Toivo Huli (Haittoniemi). Sirkiänsaaren vartion päällikkönä toiminut rv.alikers. Eino Peltonen kuoli samanaikaisesti sk.kers. Ville Köningin kanssa panssarivaunumiinan räjähtäessä Sirkiänsaarella ennen vihollisen hyökkäystä. Köning oli Korleelta ja Peltonen syntyisin metsäpirttiläisiä.

Raasulin joukkueen johtajana oli ensin eräs käkisalmelainen reservin vänrikki, joka YH:n jatkuessa lomautettiin siviiliammattinsa vuoksi. Hänen jalkeensa määrättiin joukkueenjohtajaksi KanR:n luutn. K.A. Sihvola, joka YH:n alkaessa oli ensin toiminut Vepsän joukkueen johtajana. Raasulin vartion päällikkönä ja joukkueen varajohtajana toimi rv.kers. res.vänr. Olli Leskinen. Normaaliaikana lakkautetun ja nyt miehitetyn Niittyjärven vartion päällikkönä toimi rv.alikers. Arvi Ahtiainen. Joukkue oli sijoitettu Liippuamäellä oleviin taloihin, koska vartio (entinen tullitalo) rajan välittömässä läheisyydessä sijaiten ei suonut tarpeellisia toimintamahdollisuuksia. Venäläisten puolella kaikki liikkuminen siellä oli havaittavissa ja yllätysvaarakin oli suuri.

Vepsän joukkue käsitti Vepsän ja Kärsälän vartiot. Joukkueenjohtaja, kuten edellä on jo mainittu, oli ensin luutn. Sihvola. Hänen tultua siirretyksi Raasulin joukkueen johtajaksi toimi joukkueenjohtajana tämän kirjoittaja ollen samalla Vepsän vartion päällikkönä. Kärsälän vartion päällikkönä ja joukkueen varajohtajana oli rv.alikers. Toivo Tuohioja. Hän kaatui sittemmin Vuokselassa. Kärsälän vartio oli Matti Lallukan talossa Kopolassa.

Komppanian komentopaikka sijaitsi Raudun asemalla silloisen 3.KanR:n Raudun vartiolla, jossa oli myös toimitusjoukkue. Komppanian vääpelinä oli rv.vänr. Reino

Mälkiä. Komppaniaan oli komennettu JP4:stä myöskin vääpeli res.vänr. Ilmari Lehmusvaara.

Naapurit ja niiden toimialueet

Vasemmalla Metsäpirtissä lienee ollut 8.RajaK päällikkönä luutn. Antti Suurkari. Miehistö koostui todennäköisesti metsäpirttiläisistä. Oikealla Lipolassa oli 5.RajaK, jonka päällikkönä oli vänr. Erkki Hyttinen KanR:stä miehistön ollessa kivennapalaisia.

JP4, Kiviniemen pataljoona, oli miehittänyt takana viivytysaseman. Kapt. Johansson oli JP4:n komentajana. Komentopaikka sijaitsi Pirholanmäellä. Viivytyslinja kulki Vepsän tien suunnassa Saviojan notkosta Kuusenkannan kylän eteläreunaan jatkuen siitä laaksoa pitkin Kärsälän tien suunnassa Frimanin notkoon ja edelleen Multsillan notkoon Raasulin tien suunnassa, Liippuan notkoon ja rautatielle. Tämän linjan jatko ja sijainti rautatien itäpuolelta ei enää ole muistissani.

Lisäksi oli takana rautulaisen 6.RajaK Os. Nurmen reservinä, päällikkönä luutn. Halla-Seppälä JP4:stä. Komppania oli majoitettu Hietalaan, mistä se olisi helposti siirrettävissä joko kirkonkylän, rautatien tai Raasulintien suuntaan riippuen siitä, missä päin venäläisten painostus hyökkäyksen tapahtuessa olisi suurin.

Maanselällä oli seuratalon luona joko 1 tai 2 pst.tykkiä JP4:stä, tykkijoukkueen tai jaoksen, miksi sitä sitten lienee kutsuttukin, johtajana toimi kers. Kauno Venesjärvi JP4:stä. (Missä mahtoi olla Metsolan porukka, kun ei mainitakaan? Kysyy toimittaja.)

7.RajaK:n toimialueen vasen raja lienee ollut jossain Korleen ja Sirkiänsaaren kylien välissä, ehkä ao. vartioiden rauhanaikaisten toimialueiden rajalla. Oikeana rajana oli Saijanjoki Papinniemessä. Joukkueiden rajat noudattelivat rauhanaikaisia vartioiden toimialueiden rajoja.

Yhteydet

Yhteyden komppaniasta joukkueisiin ja päinvastoin hoidettiin normaaliaikana pääasiassa puhelimitse tavallisten asioiden ollessa kyseessä. Lähettiyhteyttä käytettiin salaisien käskyjen, tiedotusten ja ilmoitusten perille toimittamiseen. Näin siksi, koska puheluiden kuunteluvaara oli ilmeinen. Tästä johtuen ja myös siitä, etteivät joukkueenjohtaja ja vartiopäällikkö saaneet poistua toimialueiltaan ilman komppanian päällikön lupaa, oli joukkueiden keskeinen yhteydenpito käytännöllisesti katsoen olematon. Eikä tässä vaiheessa kukaan nyt ”kyläilemään” joutanutkaan, sillä jokaisella oli kotinurkillaan työtä ja touhua enemmän kuin tarpeeksi.

JP4:n komentajaan kapt. Johanssoniin otettiin joukkueen toimesta henkilökohtainen yhteys, jolloin kapt. Johansson selosti viivytyslinjansa, sen miehityksen ja toimenpiteensä. Kohta tämän jälkeen otti joukkueeseen yhteyden minulle jo aikaisemmin tuttu rautulainen JP4:m kers. J. Loponen selostaen, että hän on joukkueineen miehittänyt viivytysasemat Vepsän tien suunnassa Saviojan notkossa ja on näin ollen Vepsän joukkueen takana ja majoittunut Kuusenkannassa Otto Olkkosen ja Juho Nahkurin taloihin. Samoin meihin otti yhteyden entinen rajamies ja aikaisemmin Kärsälän vartion päällikkönä toiminut kers. Kauno Venesjärvi JP4:n pst.tykkijoukkueen johtajan ominaisuudessa. Hän kertoi majoittuneensa joukkueineen Haukan taloon Maanselällä.

Tehtävien suoritus ja muut toimenpiteet

YH:n mukaisen täydennyksen tultua joukkueeseen tehostettiin rajan valvontaa asettamalla sopiviin paikkoihin tähystys- ja kuulovartioita sekä pihavartiot. Samoin tehostettiin rajantarkastusta suorittamalla se erittäin huolellisesti. YH:n aikainen rajapalvelu kävi tällöin kovin raskaaksi vakinaisessa palveluksessa olleille rajamiehille, koska määräysten mukaan rajapartioissa ja rajanpinnassa olevilla tähystys- ja muilla vartiopaikoilla tuli toisena miehenä olla aina rajapalvelukoulutuksen omaava henkilö. Tämän vuoksi, ettei vain rajalla liikuttaessa millään teolla tai eleellä olisi annettu venäläisille aihetta edes epäille, että siinä olisi jotain mielenosoituksellista, puhumattakaan rajanloukkauksesta. Rajalla tai sen läheisyydessä liikuttaessa täytyi siis käyttäytyä erittäin korrektisti noudattaen tarkoin niitä määräyksiä ja ohjeita, mitä raja-alueella liikkumisesta oli annettu.

Niin sanotussa Lipolan mutkassa oli Venäjän puolella rajaa iso Kirjasalo-niminen inkeriläinen kylä, jonka eri osille oli annettu omat nimensä: Kärnsälän ja Kopolan kohdalla oli Uusikylä, Vepsän kohdalla Vanhakylä ja Tikanmäki sekä Pusanmäki ja Autio Lipolan kohdalla. Kylät molemmin puolin rajaa olivat kohtalaisen korkeilla mäillä ja kun välillä oli vain kapea laakso ”Rajanotko” oli näkyvyys molempiin suuntiin erittäin hyvä ja havaintojen teko helppoa.

Ennen YH:n alkua laittoivat venäläiset Kirjasalon kautta rajalle (Lipolaan) johtavan tien laitaan näkösuojaksi paikoin isoja kuusia. Tällä toimenpiteellä ei kuitenkaan tie tullut niin hyvin suojatuksi, ettei liikenteen seuraaminen tiellä olisi ollut mahdollista. Jatkuvat tarkkailu osoittikin, että kylään tuotiin eri aselajeihin kuuluvia joukkoja. Valoisaan vuorokauden aikaan nähtiin jalkaväkeä marssilla. Yhtenä päivänä ratsuväkeä kulki kaiken päivää, minkä tie pystyi nielemään. Pimeänä vuorokauden aikana vloista päätellen moottoriajoneuvoja ajoi pitkinä jonoina, näitä voitiin laskea yhtämittaa kulkevan useita kymmeniä. Tällaisen sotilaiden tulon jatkuessa päivästä toiseen oli Kirjasalo lopuksi niin tupaten täynnä sotilaita, että se näytti ikäänkuin kiuhuvan kuten muraahaispesä kesän lämpimänä päivänä.

Pian ilmeni myös eräs erikoisuus venäläisten partioiden käyttäytymisessä. Normaaliaikana oli tullut tavaksi, että suomalainen ja venäläispartio kohdatessaan tervehtivät toisiaan sotilaallisesti. Nyt naapuritaholta tervehtiminen lopetettiin. Eikä meidänkään puolelta sitten enää ”lapaa tarjottu”.

Melkeinpä huvittavaa oli nähdä venäläisten vartioiden vaihtoa Kyytilässä. Vepsän ja Kirjasalon välisen jo nurmeltuneen tien kahtapuolen, pientä metsää kasvavaan rinteeseen oli asetettu vartiomiehet pienten kuusien antaessa molemmille näkösuojan. Huvittavaa tässä oli se, että vaikka vartiopaikalla olivat miehet suojassa tähystykseltä, niin vartioon tuleva uusi mies saapasteli aukeaa tieaukkoa reilusti mäkeä alas vartiopaikan kohdalle, kääntyen siitä vartiopaikalle ja vaihdettu mies lähti vuorostaan tallustelemaan samoin mäkeä ylös. Väkisinkin tuli mieleen tarina jäniksestä, joka luuli olevansa piilossa, kun pisti päänsä pensaaseen. Ehkä he havaitsivat meidän toiminnassamme samanlaisia virheitä. Tästä voi myös päätellä, että ko. vartiomiehet kuuluivat johonkin muuhun joukkoon kuin rajavartioujoukkoihin. Etäisyys oli sellainen, ettei miehiä puvuista voinut tuntea. Mainittakoon vielä, että venäläiset rajavartiomiehet jo silloin olivat erittäin hyvin koulutettuja, siististi puettuja ja sotilaallisen kohteliaasti käyttäytyviä miehiä.

Varustelutyöt aloitettiin kohta siviiliväestön poistuttua. Metsäteille ja poluille rakennettiin murreksia, jotka miinoitettiin. Samoin miinoitettiin teitä ja polkuja muual- lakin. Purkamalla paikkunnan piikkilanka-aitoja rakennettiin piikkilankaesteitä, varus- tettiin myöskin tst.asemia jne. Näyttääksemme, että kyllä täällä meillä on raskaitakin aseita valmistimme muutamia leikkitykkeitä, joita syntyi nopeasti. Tarvittiin vain vanha hevostarrain akselista, jonka päälle asetettiin poikittain noin 3 metrin pituinen tukki ja näin oli tykki valmis. Tällaisia ”tykkeitä” laitettiin Vepsään, Kopolaan ja Kärsälään johonkin pellon nurkkaan. Vepsään tehtiin tällainen tykki mm. Huuhkan Simon pellolle lähelle kauppias-Matin taloa. Tällaisia ”tykkiasemia” ei kuitenkaan miehitetty, naa- mioitiin vain risuilla.

Nämä työt sujuivat mukavasti, koska miehiä oli riittävästi käytettävissä. Olihan joukkueen vahvuus noin 60 miestä ja JP4:n tähytysryhmä, jolla oli oma erikois- tehtävänsä. Siis noin 30 miestä oli kummallakin vartiolla. Rajamiehiä oli joukkueessa yhteensä noin 15.

”Nyt se on alkanut”

YH:n aikaiset päivät kuuluivat ja viikot vierivät arkisissa touhuissa tehtäviltään suurin piirtein samanlaisina. Kaikkeen tähän poikkeukselliseen oloon alkoi vähitellen tottua. Radion uutisia kuunneltiin tarkaavaisesti ja seurattiin Moskovassa käytävien neuvotte- lujen kulkua ja kehitystä. Paria pientä tapausta lukuunottamatta tällaista jatkui aina marraskuun 29. päivän iltaan, jolloin alkoi kuulua sellaista, mikä koski lähinnä meitä. Tällöin radion uutisissa saimme kuulla, että Moskovon neuvottelut olivat katkenneet tuloksettomina.

Myöhään samana iltana kehotti komppaniapäällikkö puhelimitse erikoiseen varo- vaisuuteen. Välitettyäni päällikön terveiset Kärsälään ryhdyin Vepsässä varovai- suustoimenpiteisiin. Siirsin mm. lotat turvallisempaan paikkaan yöksi. Samalla suoritin eräitä muita tarpeellisiksi katsomiani toimenpiteitä. Kärsälän vartion päällikkö rv.alikers. Toivo Tuohioja ei sitä vastoin paljon jännittänyt. Nuori kun oli poikamaisen huoleton luonteeltaan, hän rentoutui panemalla toimeen ”perhetanssit” Vaskenkolkalla sinä iltana ja vieläpä jatkoajalla. Näistä tansseista sain kuulla vasta vuosia myöhemmin ja lienevät olleet viimeiset sellaiset Raudussa pidetyt ennen Talvisotaa. Jälkeenpäin ajatellen Tuohiojan toimenpiteet lienevät olleet tuossa tilanteessa omiani paremmat.

Järjestelytouhuissa kuuluivat yön tunnit nopeasti. Vapaana olleiden miesten kanssa syötiin vielä aamuyöstä. Miesten käydessä levolle muistan noin klo 6.00 aikaan aamul- la istuneeni pöydän ääreen puhelimen ulottuville. Väsynyt kun olin, torkahdin siihen kai heti. Heräsin vartiomiehen avattua oven ja huudettua ”nyt se on alkanut”. Rientäes- säni ulos kuulin tykkien jyskeen Kirjasalosta, josta näkyi myös yhtämittäinen suuliek- kien leimahtelu. Jyskettä säestivät vielä kylässä joka puolella räjähtelevät kranaatit ja piiskatykkien hujeltavat valokuova-ammukset. Sota oli alkanut ja se yllätti meidät hirveällä tykistövalmistelulla, jonka vaikutus ulottui yli kymmenen kilometrin päähän rajasta. Herätettyäni levolla olleet miehet tein puhelinilmoituksen komppaniaan ja Os. Nurmen esikuntaan. Tämän jälkeen käskin miehet kokoontumispaikkaan, irrotin puhe- limen seinästä ja lähdin se kinalossa kulkemaan kylän halki sen laidassa olleeseen

kokoontumispaikkaan. Sinne saavuttuani olivat Vepsässä olevat miehet jo kaikki siellä koossa lukuunottamatta paria miestä, jotka olivat hipsineet komppaniaan Raudun asemalle. Miehet olivat kaikki terveenä ja hyvässä kunnossa paitsi minä, joka olin saanut sirpaleen lapaani ohittaessani kylän viimeisiä taloja. Meidän onneksemme ampuivat venäläiset ammuksensa ns. jäykkänä. Tämän vuoksi ne ennen räjähtämistä upposivat syvälle lumen peittämään jäätyneeseen maahan sirpalevaikutuksen näin jäädessä vähäiseksi ja tappiomme myöskin pieniksi kylään tulleeseen kranaattimäärään nähden. Niin, että kyllä minun vieläkin tallessa oleva sirpaleeni maksoi paljon ruplissa mitattuna.

Myöhemmin jäljistä päätellen vartiotaloonkin tarkoitetut kranaatit olivat osuneet vähän vinoon Härkähaan nurkalle noin 30-35 metriä talosta Kopolaan päin. Tykistötulen edelleen jatkuessa ja selkäkipuni vuoksi katsoin parhaaksi siirtyä joukkoni kanssa Kurenmäkeen Hannes Muukan talon luo. Siitä korkealta mäeltä oli hyvä seurata kehittyvää tilannetta. Yrityksistä huolimatta täältä ei saatu puhelinyhteyttä taaksepäin. Tästä johtuen ilmoitin tilanteesta lähetillä komppaniaan, takana olevalle JP4:n joukkueelle (kers. Loposelle) JP4:än kapt. Johanssonille. Olipaikkaamme näkyivät aamuhämärissä palavien talojen tulien leimut Palkealan, Porkun, Raudunkylän ja Kirkonkylän suunnilta, samoin liekit Lipolasta.

Tykistötulen laimetesta ja päivän alkaessa valjeta lähetin Vepsään tiedustelupartion. Kärsälän miesten näimme liikehtivät Suvenmäellä. Kärsälän suunnalta kuului panssarivaunujen kolinaa ja Orjansaaren laitamilta Sarvisuon suunnalta ajoittain kiivasta kivääritulua. Vihollisen jalkaväki oli siis ylittänyt rajan jossain Papinniemen seudulla ja oli jo kosketuksessa meikäläisiin. Vihollisen lentokoneet ilmaantuivat myöskin suunnaten lentonsa sisämaata kohti.

Jälkeenpäin saadun luotettavan tiedon mukaan vihollisen suuret eri aselajeja käyttävät hyökkäysjoukot ylittivät rajan Kärsälän kylän itäpuolelta. Täältä tulleiden panssarivaunujen oli mm. tuhottava Kärsälässä ja Vepsässä olevat ”tulipisteet” ja sen jälkeen kokoonnuttava hyökkäyksen jatkamiseksi.

Partion paluuta odotellessa oli päiväkin ehtinyt melkein puoleen. Tällöin saapui luokseni kers. Loposen lähetti tehtävänä ohjata minut, mikäli tarve vaatisi, sidontapaikalle. Koska katsoin kuntoni ja toimintakykyni huonontuneen niin, etten pystyisi enää kunnolla taistelutoimintaan, otin tarjouksen vastaan. Määrättyäni itselleni sijaisen ja annettuani vielä lähempiä ohjeita lähdin lähetin ohjaamana talsimaan Saviojan mäkeä alas. Silloin luulin palaavani sidontapaikalta takaisin joukkoni luo. En uskonut joutuvani sotasairaalaan, mutta kuitenkin matka sinne oli alkanut. Näin oli päättynyt minun osaltani noin 19 vuotta kestänyt rajamiespalvelus Raudussa ja siitä runsas 17 vuotta Vepsän vartion päällikkönä.

LÄHDEVIITTEET:

- Rautulaisten lehden rajan vartiointia käsitelleet numerot.
- FM Uno Peltoniemi: Rajavartiolaitys 1919-1969, 1.osa Suomen maarajojen vartiointi vuosina 1919-1939. Mikkeli 1969.
- Itärajan vartijat. Joensuu 1939.